

Den læser, der derfor af titlen lader sig lokke til i den lille bog at søge øget viden om mennesket og politikeren Monrad, bliver til en vis grad skuffet. Til gengæld er brevene i høj grad læseværdige af andre årsager.

Viggo Monrad har været lidt af en mahognifyr. Munter, livlig og noget overfladisk møder han de skæbnetunge begivenheder; hans tone er akademisk, men ukompliceret, og han modnes tydeligt af det, han er med til. Ind imellem sine beretninger om dagligdagens begivenheder, strør han – især mod slutningen – også en række vurderinger, der især negativt går ud over hærens linieofficerer. Bogen er – sit emne til trods – et ganske charmerende portræt af en ung mand, der i og for sig lige så godt kunne have tilhørt en anden kreds end netop den Monradske. Den er i sit indhold mere en stemningsbeskrivelse end en beretning, men nok en stemningsbeskrivelse af en noget anden karakter end så mange tidligere.

Da Monrad i 1865 emigrerede til New Zealand, fulgte sønnen med, og han blev derude, da forældrene i 1869 vendte hjem. Først 1885, da hans første hustru var død, tog også Viggo Monrad tilbage til Danmark, hvor han blev assistent ved statsbanerne.

Finn H. Lauridsen.

Børge Schmidt (red.): Th. Stauning. Mennesket og politikeren. (Fremad, 1964). 293 s.

I 1950 kom »Bogen om Stauning – skrevet af hans venner«; den var redigeret af Jul. Bomholt og Børge Schmidt. Den sidste har også stået for redaktionen af denne bog, der i anlæg svarer til de tidligere udsendte om Frisch, Hedtoft og H. C. Hansen, men også har træk fælles med den serie bøger, hvortil den første Stauning-bog hørte. Fra disse sidste adskiller den sig ved at have en større samlet

skildring af Staunings indsats som politiker; til denne kommer så en række ret korte skildringer af »venner«.

Bogen må vurderes ud fra det, den vil være: en sober, underholdende og oplysende bog for en vid læserkreds. Det er den også blevet; bortset fra et par ret uvæsentlige bidrag tilfredsstiller bogen de stillede krav, også på grund af de udmærkede illustrationer. Bogen er også sådan, at historikeren vil få adskillige nye træk og episoder med; men generelt vil det dog gælde, at den langt overvejende del af bogen er kendt i forvejen og heller ikke rummer nye synspunkter. Tilbage står, at en lang række begivenheder i Staunings politiske liv og sider af dette udmærket kunne trænge til en historisk behandling.

Vagn Dybdahl.

P. Chr. von Stemmann: En dansk embedsmands odysse 1-II. (Gyldendal, 1961). 272 og 316 s.

En odysse har fhv. amtmand Stemmann kaldt sine erindringer, og da han derved formentlig mere har tænkt på det omtumlede end på de mange stationer, er titlen særdeles velvalgt. Stationerne har nemlig kun været to: Sønderjylland i genforeningsperioden og Bornholm under den tyske og russiske besættelse. Til gengæld har oplevelserne været af en mangfoldighed og brogethed, som få danske embedsmænd har været ude for. Kun 100 sider af hele værket er der levnet tiden før udbruddet af 2. verdenskrig. I 1920 kom Stemmann fra Indenrigsministeriet til Tønder som amtsassessor, og han fungerede i denne stilling en tid lang som en slags envoyé diplomatique mellem den internationale kommission i Flensborg og de skiftende ministerier i København. Fylde dagsbogsuddrag skildrer de forvirrede politiske forhold omkring Påskekrise og de vanskeligheder, der herved opstod ikke mindst for de em-

bedsmænd, der i Sønderjylland stod midt i alt det nye.

Pr. 1. januar 1934 blev Stemann amtmand på Bornholm, hvor han under og efter besættelsen på grund af øens isolerede beliggenhed kom til at spille en dominerende rolle. Fremover vil hans erindringer fra disse år være et vigtigt kildekrift – måske ikke mindst det eksemplar af dem, der med adgangs klausul er deponeret i Rigsarkivet, og som er adskilligt fyldigere end dem, der her er offentliggjort. I sin form er Stemann først og fremmest embedsmanden, der aflægger en rapport. Han vil ikke misforstås eller gøre sig skyldig i reelle fejl, og alle vigtige punkter forsynes derfor med – ofte lange – direkte citater af indberetninger og breve. Embedsmand var han også i den forstand, at han gennemførte i alle situationer, selv de værste, at reagere som sådan. En henvendelse til den tyske inselkommandant af 16. april 1945 i anledning af udvidede tyske befæstningsarbejder er i denne henseende – krigen var lige uden for døren – helt ud vidunderlig. I øvrigt er skildringen af de sidste faser af den tyske besættelse med den totale usikkerhed over for, hvad der skulle ske, af betydelig virkning.

Som bekendt blev Bornholm det eneste danske område, der fik russisk besættelse, og amtmandens erindringer fra disse måneder må derfor påkalde særlig interesse. Misundelsesværdig var hans stilling ikke, og han blev efter egen formening bakket elendigt op af centraladministrationen. Både Christmas Møller og Gustav Rasmussen får i den anledning et par kraftige sandheder med på vejen. Kontakten med russerne blev i formen gennemført med samme konsekvens, som tilfældet havde været med tyskerne; men den var præget af adskillig større selskabelighed, en tid endog domineret deraf. Der er mange morsomme træk fra russertiden, som på den anden side hvert øjeblik lige-

som har været på nippet til at »vippe over« og blive årsag til adskillig besværlighed.

På trods af de mange citater og andre forsøg på at gennemføre korrekthed er amtmand Stemanns erindringer naturligvis højst subjektive, som erindringer *må* være det. Men som et personligt vidnesbyrd om en embedsmands tilværelse i en tid, der lå uden for alt, hvad nogen dalevende havde kendt, er de særdeles værdifulde, og ringere bliver de ikke af, at de deres emne til trods er letlæselige og fornøjelige.

Finn H. Lauridsen.

Bertel Dahlgaard: Kamp og samarbejde. Nærbilleder af politik og politikere gennem 40 år. (Forlaget Fremad, 1964). 174 s.

I en forbemærkning til bogen skriver forfatteren bl. a., at erindringerne »er nedskrevet med det formål at kaste strejflys over politiske begivenheder, som måske kan påkalde interesse hos mennesker, hvem kendskabet til Danmarks nyere historie er af værdi«. Set på denne baggrund er formålet nået; fra en række områder af det politiske liv fra 1920 til de sidste år fortælles der om begivenheder og personer. I et par indledende kapitler fortælles om forfatterens barndom og ungdom, hvorefter det politiske begynder; hovedvægten er her lagt på tiden efter 1945. Bortset fra nogle enkelte sider er det meste af bogen samlet om centrale begivenheder i periodens historie; men da forfatteren øjensynlig ikke har lyst til at bringe detaljerede beretninger, bliver det for det meste til velkendte elementer af de forskellige begivenheder, hvortil ofte føjes Dahlgaards syn på dem i almindelighed. Det gør nok bogen til udmærket læsning for interesserede, men det gør den ikke til noget indholdsrigt historisk kildekrift. Hvad der også mangler i bogen er miljøskildringer; rigsdagsarbejdet, mini-